

**SINTAKTIK USLUBIYAT.GAP BO'LAKLARINING USLUBIY
XUSUSIYATLARI.SODDA GAPLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI**

**СИНТАКСИЧЕСКАЯ СТИЛИСТИКА. СТИЛИСТИЧЕСКИЕ
ОСОБЕННОСТИ ЧЛЕНОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ. СТИЛИСТИЧЕСКИЕ
ОСОБЕННОСТИ ПРОСТЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ.**

**SYNTACTIC STYLISTICS. STYLISTIC FEATURES OF SENTENCE
PARTS. STYLISTIC FEATURES OF SIMPLE SENTENCES.**

*Andijon Davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim
kafedrasi PhD dotsenti*

Usmonova Xurshida Aybekovna
*E-mail: Usmonovaxurshida34@gmail.com
Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 202-guruh talabasi
Abdusalomova Oysha Jo'rabek qizi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada sintaktik uslubiyat, gap bo'laklarining uslubiy xususiyatlari hamda sodda gaplarning nutqdagi o'rni yoritilgan. Gap bo'laklarining fikrni aniq, ta'sirchan va mantiqiy ifodalashdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, sodda gaplarning turli nutq uslublarida qo'llanish xususiyatlari va ularning kommunikativ vazifalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: sintaktik uslubiyat, gap bo'laklari, sodda gap, uslubiy xususiyat, nutq, sintaksis.

Аннотация; В данной статье рассматриваются синтаксическая стилистика, стилистические особенности членов предложения и роль простых предложений в речи. Анализируется значение членов предложения в точном, логичном и выразительном выражении мысли. Также изучаются особенности употребления простых предложений в различных стилях речи и их коммуникативные функции.

Ключевые слова: синтаксическая стилистика, члены предложения, простое предложение, стилистическая особенность, речь, синтаксис.

Annotation; This article discusses syntactic stylistics, the stylistic features of sentence parts, and the role of simple sentences in speech. The importance of sentence parts in expressing ideas accurately, logically, and effectively is analyzed. In addition, the use of simple sentences in different functional styles and their communicative functions are examined.

Keywords: syntactic stylistics, sentence parts, simple sentence, stylistic feature, speech, syntax.

Kirish. Til insonlar o'rtasidagi eng muhim aloqa vositasi bo'lib, uning ta'sirchanligi va ifoda imkoniyatlari turli til birliklari orqali namoyon bo'ladi. Sintaksis tilning muhim bo'limlaridan biri sifatida so'zlarning o'zaro bog'lanishi, gap tuzilishi hamda fikrning grammatik jihatdan to'g'ri ifodalanishini o'rganadi.¹ Sintaktik uslubiyat esa gap va uning tarkibiy qismlarining nutqdagi uslubiy vazifalarini, ularning fikrni ta'sirchan, aniq va mantiqiy ifodalashdagi o'rnini tadqiq etadi.

Bugungi kunda nutq madaniyatini rivojlantirish, til imkoniyatlaridan samarali foydalanish va fikrni ravon ifodalash masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan gap bo'laklarining uslubiy xususiyatlarini o'rganish, ularning matndagi vazifalarini aniqlash hamda sodda gaplarning turli nutq uslublarida qo'llanish imkoniyatlarini tahlil qilish muhim hisoblanadi. Gap bo'laklarining o'rinli qo'llanilishi nutqning aniqligi, mantiqiyliigi va ta'sirchanligini ta'minlaydi.

Asosiy qism. Sintaktik uslubiyat tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, gap qurilishi, gap bo'laklari va sintaktik birliklarning nutqdagi uslubiy imkoniyatlarini o'rganadi. Sintaktik vositalar yordamida muallif yoki so'zlovchi o'z fikrini turli darajadagi ta'sirchanlik, aniqlik va ifodalilik bilan yetkazadi. Nutqning badiiyligi, mantiqiyliigi va emotsional bo'yoqdorligi ko'p jihatdan sintaktik qurilmalarning to'g'ri tanlanishi va qo'llanilishiga bog'liq. Sintaktik uslubiyatda gapning tuzilishi, gap bo'laklarining joylashuvi, takrorlar, uyushiq bo'laklar, undalmalar, kirish so'zlar va turli gap turlarining uslubiy vazifalari tahlil qilinadi. Har bir sintaktik birlik ma'lum kommunikativ maqsadni amalga oshirishga xizmat qiladi va nutqning uslubiy rang-barangligini ta'minlaydi. Gap bo'laklari fikrni shakllantiruvchi asosiy sintaktik birliklar hisoblanadi. Ularning har biri nutqda alohida uslubiy vazifani bajaradi. Ega gapning asosiy bo'lagi bo'lib, harakat yoki holat egasini bildiradi. Nutqda eganing ochiq yoki yashirin holda qo'llanishi uslubiy maqsadga bog'liq bo'ladi. Badiiy uslubda eganing takrorlanishi obrazlilik va ta'sirchanlikni kuchaytiradi, ilmiy uslubda esa aniqlik va mantiqiylikni ta'minlaydi.

Gap bo'laklari nutqning asosiy tarkibiy qismlari sifatida fikrning to'liq va aniq ifodalanishiga xizmat qiladi. Ega, kesim, to'ldiruvchi, aniqllovchi va hol bo'laklarining har biri o'ziga xos uslubiy vazifani bajarib, matnning mazmuniy va estetik qiymatini oshiradi. Ayniqsa, ularning turli uslublarda qo'llanishi nutqning kommunikativ samaradorligini kuchaytiradi. Sodda gaplar esa sintaktik qurilishning eng sodda va qulay shakli bo'lib, fikrni qisqa, lo'nda va tushunarli tarzda ifodalash imkonini beradi.

¹ Mirzayev A., Usmonov S., Rasulov I. O'zbek tili. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

Ular ilmiy, badiiy, publitsistik hamda soʻzlashuv uslublarida keng qoʻllanib, nutqning aniqligi va taʼsirchanligini taʼminlaydi.

Demak, sintaktik uslubiyat, gap boʻlaklarining uslubiy xususiyatlari va sodda gaplarning uslubiy imkoniyatlarini oʻrganish tilning boy ifoda vositalarini chuqurroq anglashga, nutq madaniyatini rivojlantirishga hamda fikrni samarali ifodalash koʻnikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy tilshunoslik va taʼlim jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, sintaktik uslubiyat til birliklarining nutqdagi uslubiy imkoniyatlarini oʻrganuvchi muhim tilshunoslik sohalaridan biridir. U gap qurilishi, gap boʻlaklari va turli sintaktik vositalarning fikrni aniq, mantiqiy hamda taʼsirchan ifodalashdagi oʻrnini tadqiq etadi. Sintaktik birliklarning oʻrinli va maqsadga muvofiq qoʻllanilishi nutqning ravonligi, ifodaliligi va mazmundorligini taʼminlaydi. Gap boʻlaklari nutqning asosiy tarkibiy qismlari sifatida fikrning toʻliq va aniq ifodalanishiga xizmat qiladi. Ega, kesim, toʻldiruvchi, aniqlovchi va hol boʻlaklarining har biri oʻziga xos uslubiy vazifani bajarib, matnning mazmuniy va estetik qiymatini oshiradi. Ayniqsa, ularning turli uslublarda qoʻllanishi nutqning kommunikativ samaradorligini kuchaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirzayev A., Usmonov S., Rasulov I. Oʻzbek tili. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2019.
2. Mahmudov N., Nurmonov A. Oʻzbek tilining nazariy grammatikasi. Sintaksis. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2018.
3. Nurmonov A., Sobirov A., Yusupova Sh. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Toshkent: Ilm Ziya, 2020.
4. Abdurahmonov Gʻ. Oʻzbek tili stilistikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2017.
5. Shomaqsudov A., Rasulov I., Qoʻngʻurov R., Rustamov H. Oʻzbek tili stilistikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1983.
6. Mengliyev B. Hozirgi oʻzbek adabiy tili. – Toshkent: 7. Tafakkur Boʻstoni, 2018.
7. Hojiyev A. Oʻzbek tili sintaksisi asoslari. – Toshkent: Fan, 2016.